

**ПЕРША РЕСПУБЛІКА НА БЛИЗЬКОМУ
І СЕРЕДНЬОМУ СХОДІ.
ДО 90-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ
ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

29 жовтня 1923 р. – доленосна дата в історії Туреччини. Цього дня урочистий салют в 101 постріл, що пролунав у центрі турецького національно-визвольного руху та новій столиці країни – Анкарі, сповістив світ про народження Турецької Республіки, яка посіла рівноправне місце серед інших народів і держав.

Турецька Республіка (Türkiye Cumhuriyeti) розташована в Азії та Європі, а саме: 97 % її території – на півострові “Мала Азія” (історична назва: “Анатолія”), і тільки 3 % у Південно-Східній частині Балкан (“Східна Фракія”), що відділена від азійської Туреччини протоками Босфор і Дарданелли та Мармуровим морем. Сучасна Туреччина – одна з найбільших країн Близького і Середнього Сходу. Територія – 779 452 км², складається з 80 провінцій, або “ілів” (колишня назва – “вілайети”). “Іли” поділяються на “ільче” (округи).

Населення – 75,6 млн. осіб (дані – на 31.01.2012 р.)¹ Столиця – Анкара – 4,9 млн., Стамбул – 13,3 млн., Ізмір – 4,5 млн., Бурса – 2,08 млн., Адана – 2 млн. (усі дані – на 31.01.2012 р.²). Переважна більшість (85 %) населення – турки. До нацменшин належать: курди (10–12 млн.), араби (1 млн.), лази, черкеси, вірмени, греки, євреї, грузини. Офіційна мова – турецька. Грошова одиниця – турецька ліра, дорівнює 100 курушам.

Згідно з Конституцією 1982 р., Туреччина – унітарна парламентсько-президентська Республіка. Її однопартійний парламент (меджліс) – Великі Національні Збори Туреччини (ВНЗТ) – обирається на основі загальних виборів із таємним голосуванням терміном на 5 років, складається з 550 депутатів. Глава держави – Президент. Відповідно до поправки до Статті 101 Конституції (Законодавчий Акт ВНЗТ № 5678 від 21.10.2007), він обирається

¹ Türkiye İstatistik Yellği (Annuaire statistique de la Turquie). Ankara, 2013.

² Ibidem.

з-поміж парламентаріїв, а також тих турецьких громадян, хто “відповідає необхідним умовам і може стати депутатом ВНЗТ”. Термін повноважень Президента – 5 років. Віковий ценз – не молодше 40 років. Припускається можливість його переобрання ще на один термін. Що ж до нинішнього Президента Туреччини Абдуллаха Гюля, обраного ВНЗТ 28.08.2007 (тобто до зазначеної поправки), то його повноваження розраховані на сім років³.

Прем'єр-міністр Туреччини з 14.03.2003 – Реджеп Таїп Ердоган, лідер поміркованої проісламської Партії справедливості та розвитку (ПСР).

Тут доречно й варто згадати, що за свою 90-річну історію Турецька Республіка мала таких президентів: *Мустафа Кемаль Ататюрк*, Газі (Переможець), маршал: (з 29.10.1923, 1.11.1927, 4.05.1931, 1.03.1935); *II. Ісмет Іненю*, генерал (з 11.11.1938, 3.04.1939, 8.03.1943, 5.08.1946), *III. Джемаль Баяр* (з 22.05.1950, 14.05.1954, 1.11.1957 по 27.05.1960), *IV. Джемаль Гюрсель*, генерал (з 26.10.1961); *V. Джемалет Сунай* генерал (з 28.03.1966), *VI. Фахрі Корутюрк*, адмірал (з 6.04.1973); час виборів нового Президента (з 22.03.1980 – 12.09.1980), *VII. Кенан Еврен*, генерал (з грудня 1982); *VIII. Тургут Озал* (з 10.11.1989 по квітень 1993); *IX. Сулейман Демірель* (з травня 1993); *X. Ахмет Недждет Сезер* (з травня 2000 по травень 2007).

Виникнення Турецької Республіки – першої на Близькому і Середньому Сході – щільно пов'язано з ім'ям її засновника і першого Президента, керівника Турецького руху національного опору у 1918–22 рр. Мустафи Кемалю Ататюрку (1881–1938). Прізвище “Ататюрк” (у перекладі з турецької – “Батько турків”) було присвоєно йому 24.11.1934 республіканським парламентом – ВНЗТ. Широкий спектр перетворень, ініціатором здійснення яких був Кемаль Ататюрк, мав своєю метою відкрити перед цією країною реальні перспективи оновлення. Йдеться насамперед про відмову від статусу Османської монархії – султанату. До цілої низки здійснених у 20–30-ті рр. ХХ ст. реформ належать також такі: скасування халіфату як вищого органу духовної влади

³ *Gözübüyük Şeref, Kili Suna. Türk Anaysa Metinleri 1839–1980. Ankara, 1982, 217 s. (Гьозюбююк Шерэф, Кілі Суна. Турецькі конституційні тексти 1839–1980. Анкара, 1982, 217 с.).*

над мусульманами, відокремлення релігії від держави, а освітніх закладів від клерикальних інститутів, надання жінкам рівних прав із чоловіками, заміна арабського алфавіту в турецькій мові на латинський як найбільш доступний для опанування, запровадження міжнародного календаря й сучасного літочислення, істотні нововведення у галузі економіки, культури, побуту. Ці перетворення, безперечно, підняли турецьку націю до рівня сучасної цивілізації⁴.

Розробка М. К. Ататюрком концепції республіканського ладу після перемоги у війні за незалежність 1918–22 рр. торкнулась і сфери зовнішньополітичного курсу нової Туреччини, девізом якого від самого початку став: “Мир у своєму домі, мир у світі”.

Традиційно пріоритетом для нової Туреччини залишався північний вектор її міжнародних відносин, і насамперед її взаємини із сусідньою Україною. Мустафа Кемаль був глибоко переконаний у тому, що географічне становище Туреччини й України всіляко сприяє розвитку між ними добросусідських та дружніх контактів і зв'язків. “Можна сказати, що Україна й Туреччина, – аргументував він, – це дві суміжні країни. Звернемо свої погляди на Північ – там море, однак, коли замислитись на хвилину, що його немає, ми тоді побачимо, що Туреччина і Україна – найближчі одна до одної країни”⁵. Стратегічний курс лідера нової Туреччини, попри ідеологічні розходження, політичне та військово-протистояння між самими українцями, залишився незмінним і непохитним – розвивати турецько-українські взаємини в дусі найкращих традицій, в інтересах обох сусідніх держав. Саме з ініціативи Мустафи Кемалю та за його найактивнішою участю в

⁴ Див. докладно: *Enver Ziya Karal. Les principes du Kemalisme // Atatürk. Fondateur de la Turquie modern. UNESCO, Paris, 1984. P. 19–25; Atatürk's Republic of Culture. Produced and published by the office of the Ambassador for Cultural Affaires, Republic of Turkey, UN. New York, 1981. P. 3–9; Republic of Turkey celebrates its 77-th Anniversary // “Newspost”. Directorate General of Press and Information. Ankara, 2000, N 23. P. 23.*

⁵ Quotations from *Mustafa Kemal Atatürk*. Ankara. Published by the Ministry of Foreign affairs, Republic of Turkey on the occasion of Atatürk's Genterary. 1982. P. 115–123; Кемаль Ататюрк. Избранные речи и выступления. Пер. с турецкого. Редакция и вступительная статья проф. А. Ф. Миллера. М., 1966. С. 208.

Анкарі 2.01.1922 було укладено Турецько-Український договір про дружбу і братерство⁶. Від імені України Договір підписав Заступник Голови її уряду, командувач Збройними силами України і Криму М. В. Фрунзе (1885–1925), який очолив Надзвичайну місію УСРР у Туреччині в кінці 1921 – на початку 1922 рр.⁷ У Преамбулі Договору підкреслюється, що обидві країни, “дійшовши згоди щодо принципів братерства націй та прав народів на самовизначення... а також узявши до уваги їх близьке сусідство на Чорному морі... вирішили укласти з цією метою договір про дружбу і братерство”⁸. Принципового значення набула стаття 2 Договору, в якій наголошувалося про визнання новою Турецькою України – “незалежною і суверенною державою, створеною... на території колишньої Російської імперії”. Важливою є стаття 4: “З метою забезпечення відкриття Проток і вільного проходження через них суден для торговельних зв’язків усіх народів обидві договірні Сторони погоджуються передати остаточне вироблення міжнародного статуту про Чорне море і Протоки спеціальній конференції з делегатів прибережних країн з тим, щоб прийняті на ній постанови не могли завдати шкоди... суверенітету Туреччини”⁹. Турецько-Український договір від 2.01.1922 р. був безстроковим, адже чинність його дії не визначалась ніяким часом. Договір був ратифікований у березні того ж 1922 року законодавчими органами обох держав. Він знаменував утворення політичного союзу між обома сусідніми причорноморськими країнами, сприяв вирішальною мірою ліквідації міжнародної ізоляції нової Туреччини, відчутно поліпшивши при цьому її військове та економічне становище¹⁰.

⁶ *Tchernikov Igor*. Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye-Ukrayna ilişkileri (1918–1938) // Atatürk araştırma Merkezi Dergisi, Ankara, 2003, Cilt XIX, Sayı 55, S. 320 (Мустафа Кемаль Ататюрк і турецько-українські взаємини // Журнал дослідницького Центру імені Ататюрка. Анкара, 2003. Т. XIX, № 55, С. 320).

⁷ *Baydar Mustafa*. Atatürk ve Devrimlerimiz, Istanbul, 1973 (Байдар Мустафа. Ататюрк і наші революції: Стамбул, 1973. С. 87–88) S. 87–88; *Удовиченко П. П.* 3 історії зовнішньої політики УРСР (1919–1922 рр.). К., 1957. С. 28–58.

⁸ *Удовиченко П. П.* Зазначена праця. Додаток. С. 73.

⁹ Там само. С. 73–75.

¹⁰ Там само; *Корсун Н. Г.* Греко-турецька війна 1919–1922 гг. Оперативно-стратегический очерк. М., 1940. С. 52.

Згідно із зазначеним Договором, представникам турецьких ділових кіл, які приїздили в Україну протягом 20-х рр. ХХ ст., надавалися пільги під час проведення міжнародних ярмарків у Києві, Харкові, Одесі. А турецькі торговельні пароплави були частими гостями в українських чорноморських та азовських портах – Одесі, Миколаєві, Херсоні, Маріуполі, Бердянську. Завдяки активному сприянню з боку Українсько-Східної торговельної палати, частка зовнішньоторговельного обороту УСРР з Туреччиною становила тоді майже половину (45 %) всієї зовнішньої торгівлі України¹¹. Договір утворив також сприятливі можливості для різнобічного розвитку турецько-українських наукових і культурних зв'язків. Отже, дружня допомога і підтримка, надані Туреччині Україною, а ще раніше Росією (Московський договір про дружбу та братерство між РСФРР й Туреччиною від 16.03.1921), республіками Закавказзя (Договір про дружбу з Туреччиною, укладений у турецькому місті Карс, – від 13.10.1921), – вирішальною мірою забезпечили дипломатичну перемогу патріотів кемалістів на міжнародній конференції у Лозанні (Швейцарія) 20.11.1922 – 24.07.1923 рр.

Обстоюючи ідею вестернізації при проведенні реформ, турецьке державне керівництво розуміло, що потрібно налагоджувати відносини Туреччини із західними державами. Так, 17.02.1927 р., згідно з угодою між Туреччиною і США, відновлювались дипломатичні та консульські стосунки між обома країнами. 30.05.1928 р. у Римі було підписано турецько-італійський Договір про нейтралітет, погоджувальну процедуру та судове вирішення спірних питань; 3.02.1930 р. у Парижі укладено Договір про дружбу й третейський розгляд між Туреччиною і Францією¹². А 4.09.1936 р. король Великої Британії Едуард VIII відвідав Стамбул, де відбулась його зустріч із Президентом Турецької Республіки М. К. Ататюрком¹³. Коли ж загроза миру та безпеці Європи значно посилилась у зв'язку з приходом у 1933 р. Гітлера до влади у Німеччині, Ататюрк заявив (1935 р.), що в разі, якщо

¹¹ Грушевський О. Близькосхідна торгівля України у 1926–27 рр. // “Східний світ”. Харків, 1929, № 1–2 (7–8). С. 8–9.

¹² Миллер А. Ф. Очерки новейшей истории Турции. Москва – Ленинград, 1948. С. 260–61.

¹³ *Atatürk*. Turkish National Commission for UNESCO. Ankara, 1963. P. 232.

раптово вибухне війна, народи повинні організувати збройну відсіч агресору¹⁴.

Протягом Другої світової війни (1939–45 рр.) Туреччина в особі своїх правлячих кіл майстерно маневрувала у багатьох дипломатичних хитросплетіннях, використавши при цьому винайдений нею ж феномен “турецького нейтралітету”, змогла уникнути безпосередньої участі в бойових операціях, а відтак зберегти власний людський потенціал і необхідну інфраструктуру та забезпечити необхідне їй членство в ООН¹⁵.

У 50–80-ті рр. ХХ ст. у соціально-політичному житті Турецької Республіки стався перехід від однопартійності до плюралізму, але роль армії як впливового фактора в суспільстві збереглась: у 1960, 1971, 1980 рр. військові приходили до влади. В економічній сфері країна пройшла шлях від етатизму (держкапіталізму) з елементами планування до відкритої ринкової економіки з максимальним заохоченням приватного підприємництва, що спричинило появу у 80-х роках турецького промислового “дива”. Це обумовило значною мірою ініціативу офіційної Анкари (1992 р.) утворити “Чорноморське Економічне Співробітництво” (“Організація Чорноморського Економічного Співробітництва” (ОЧЕС) з 1998 р.), об’єднання 11 держав, у якому Україна бере найактивнішу участь¹⁶.

У 90-ті рр. і на початку ХХІ ст., ключовими турботами Турецької Республіки були: курдська проблема, вступ до Євросоюзу, прагнення до регіонального лідерства, ісламський чинник. Остання турбота яскраво виявилась у зв’язку з тим, що на початку

¹⁴ Див. *Миллер А. Ф.* Формирование политических взглядов Кемаля Атаюрка (к 25-летию со дня его смерти) // “Народы Азии и Африки”. М., 1963, № 5. С. 84.

¹⁵ *Armaoğlu F.* İkinci Harbinin önemli olayları. Ankara, 1958, 215 с. (Армаоглу Ф. Важливі події Другої світової війни. 1958, 215 с.); *Черніков І. Ф.* Феномен “турецького нейтралітету” у Другій світовій війні // Міжнародні зв’язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 20. К., 2011. С. 329–343.

¹⁶ *Киреев Н. Г.* Внутриполитическая ситуация в Турции в конце ХХ – в начале ХХІ вв. // Турция на рубеже ХХ–ХХІ веков. М., 2008. С. 71–88; *Ульченко Н. Ю.* Турция – новая индустриальная страна? // Там само. С. 118–138.

третього тисячоліття у Туреччині вибухнув справжній ісламістський бум. Внаслідок виборів до ВНЗТ, що відбулись 3.11.2002 р., переконливу перемогу здобула поміркована проісламістська “Adalet ve Kalkinma Partisi” – “Партія справедливості та розвитку” (ПСР), яка була утворена у серпні 2001 р. Вона тоді отримала 363 мандати з 550, одержавши цілковите право самостійно сформувати уряд країни. А прем’єр-міністром став Р. Т. Ердоган, який народився у 1954 р. у Стамбулі, закінчив школу імамів-хатибів, вчився у Мармуровоморському університеті Стамбула, а в 90-ті рр. був мером цього міста.

Феномен приходу до влади ПСР зрозумілий. Так, протягом десятиріччя (з 1991 по 2001 рр.) подолали 10-відсотковий бар’єр та увійшли до складу ВНЗТ спочатку 5, а потім 11 невеликих за своєю чисельністю політичних партій, котрим вдалося сформувати 8 коаліційних урядів, життєздатність кожного з яких ледь перевищувала один рік. Отже, зростаюча політична нестабільність у країні обумовила народження великомасштабної партії в особі ПСР¹⁷.

У квітні 2007 р. закінчився термін перебування на посаді Президента Туреччини позапартійного Ахмета Недждета Сезера. Згідно з турецьким законодавством до внесення поправки до Конституції у жовтні 2007 р., Президент країни мав обиратися на засіданні ВНЗТ з-поміж своїх депутатів терміном на 7 років. Причому одна і та ж сама особа не могла двічі обиратися на цю найвищу посаду. Навесні 2007 р. опозиція була представлена у парламенті в основному лівоцентристською “Cumhuriyet Halk Partisi” – Народно-республіканською партією (НРП). Саме тоді їй вдалося зірвати спробу ПСР обрати Президентом Туреччини ісламіста. Єдиним виходом із політичної кризи, що утворилася, стали позачергові парламентські вибори 22.07.2007 р., які завершилися відчутною перемогою ПСР (вона набрала 46,7 % усіх голосів). Тільки тоді ісламістам вдалося обрати Президентом країни свого представника. Ним став Абдуллах Гюль, який був у кабінеті Ердогана віце-прем’єром та міністром закордонних справ. А. Гюль народився у 1950 р. у м. Кайсері, закінчив місцевий лицей, економічний факультет Стамбульського університету,

¹⁷ Шлыков В. И. Эволюция партийной системы Турции в период Третьей Республики (1983–2007). Там само. С. 95–117.

проходив стажування в університетах Великої Британії, протягом восьми років працював в Ісламському банку у м. Джідда (Саудівська Аравія), є одним із засновників ПСР, відзначається реалістичними поглядами щодо вирішення курдської проблеми, ініціатор нормалізації відносин із Вірменією. Нині ситуація склалася так, що головою ВНЗТ став також депутат від ПСР Кексал Топтан¹⁸.

12.09.2010 р. відбувся всенародний референдум щодо внесення поправок до нині діючої турецької Конституції 1982 р. Із 77 % громадян, які прийшли на вибори, 58 % підтримали необхідність внесення змін до Конституції. Так, держслужбовцям надане право на політичні страйки, гарантується захист усіх турецьких громадян від будь-якої дискримінації. Нововведенням внаслідок референдуму стало доленосне рішення: армія віднині відстороняється від будь-якого втручання у політичне життя країни, військові підпадають під юрисдикцію громадянських судів. Реформуванню підлягає і Конституційний суд, його склад збільшився з 11 до 17 осіб. Саме ПСР має можливість його сформувати¹⁹.

Нині Турецька Республіка – член ООН, НАТО, Ради Європи, ОБСЄ, Організації Ісламська конференція, ОЧЕС, а з 1999 р. – кандидат на вступ до Євросоюзу. Особливостями сучасної Туреччини є такі, досить високі темпи економічного розвитку й фінансова стабільність, що притаманні в перспективі новій індустріальній країні.

Доречно також сказати про нові, здебільшого зовнішні реалії нинішньої Туреччини, пов'язані з “арабською весною” 2011 р. Так, визначальний принцип міжнародної й міждержавної політики правлячої поміркованої проісламістської ПСР – “не мати ворогів серед сусідів” – прийшов у протиріччя з повсякденним життям на прикладі відносин із сусідньою Сирією. Замість невтручання у внутрішні справи цієї близькосхідної країни, турецьке державне керівництво все більше вдається до непопулярної нині політики нео-османізму. Курс “відчинених дверей” для біженців із Сирії, необґрунтовані заходи до так званого “зміцнення

¹⁸ Черніков І. Ф. До питання про світський характер республіканської Туреччини та процес її ісламізації // “Східний світ”. К., 2010, № 4. С. 177–179.

¹⁹ “Turkish Press Review”. “Akşam” (“Вечір”). 2010, September, 28.

безпеки турецько-сирійського кордону” з допомогою розміщення там натівських ракетних установок – наочне тому свідчення. Що стосується розв’язання проблем курдів у Турецькій Республіці із закликанням їхнього лідера А. Оджалана припинити збройну боротьбу, появою “Курдської ініціативи” уряду Туреччини, а також із планами – здійснити переселення частини курдів до Іраку, то існують серйозні перешкоди для цього. Насамперед, Ірак виступив проти будь-якого переселення.

Турецько-ізраїльські взаємини продовжують залишатись вельми напруженими, попри недавнє вибачення офіційного Тель-Авіва у зв’язку з відомим розстрілом ізраїльтянами турецького судна в акваторії Палестинської автономії у Секторі Газа (кінець травня 2010 р.)²⁰.

Розглядаючи Турецьку Республіку в якості регіонального лідера, яким вона була за добу Ататюрка, не можна не згадати про грандіозні антиурядові виступи (кількість демонстрантів в усіх без винятку великих містах країни досягла 2-х мільйонів осіб, пораниених – сотні тисяч, загиблих – вісім), що охопили країну у кінці травня – на початку червня 2013 р. Причина – глибоке невдоволення внутрішньою політикою нинішньої влади, яка все відчутніше демонструє свій антикемалістський курс²¹. А в грудні 2013 р. у самому Турецькому уряді раптово спалахнув корупційний скандал на ґрунті хабарництва, внаслідок чого десять міністрів відправлено у відставку, звільнено також понад трьох с половиною сотень різних поліцейських чинів.

Відносно *Турецько-Українських взаємин після 24.08.1991 р.*, то офіційна Анкара ще до Всеукраїнського референдуму 1.12.1991 р. стосовно незалежності, заявила 20.11.1991 р. про встановлення консульських відносин з Україною, а 16.12.1991 р. одна з перших визнала її як суверенну, незалежну державу. 3.02.1992 р. був підписаний Протокол про встановлення дипломатичних відносин між обома державами, а 5–6.03.1992 р. під час перебування у Києві Турецького міністра закордонних справ Хікмета Четіна

²⁰ Міжнародна інформація Українського телебачення і радіо (УТР), громадського Російського телебачення (ОРТ). 2010–2013 рр.

²¹ Див., наприклад, стамбульські газети “Hürriyet” (“Свобода”), “Milliyet” (“Національність”), “Zaman” (“Час”) з 29.05 по 16.06.2013 р.

досягнута домовленість про консультації з міжнародних питань²².

4.05.1992 р. відбувся перший в історії двосторонніх взаємин обох сусідніх країн офіційний візит до Анкари Президента України Леоніда Кравчука, і укладено з Туреччиною Договір про дружбу і співробітництво, який складається з 19 статей. У його Преамбулі наголошується, що Сторони підтверджують “свої зобов’язання в рамках усіх підписаних між ними раніше і нині діючих актів, особливо Договору про дружбу і братерство між Україною і Туреччиною від 2 січня 1922 р., сповнені рішимості розвивати і зміцнювати дружбу і співробітництво між двома країнами”. Договір, укладений строком на 10 років, має автоматично пролонгуватись на наступні п’ятиріччя, якщо жодна зі Сторін не денонсує його шляхом повідомлення за один рік до закінчення його дії²³.

Стали нормою регулярні зустрічі глав держав та урядів обох країн, керівників зовнішньополітичних відомств, де розглядаються проблеми зміцнення миру, безпеки й стабільності у Чорноморському регіоні, двостороннього співробітництва, зокрема у рамках ОЧЕС, торговельно-економічних, науково-технічних та культурних взаємин. І як результати – *Протоколи*: про відкриття повітряного сполучення (1992); технічне, наукове та економічне співробітництво між Міністерствами сільського господарства обох держав (1992); *домовленості*: про допомогу з боку Туреччини в облаштуванні кримських татар на їхній історичній батьківщині (1994); про створення спільної Українсько-Турецької дослідницької лабораторії високих технологій у “Мармара-центрі” в Стамбулі (1996); Консульська конвенція (1998); *Угоди*: про співробітництво в галузі охорони здоров’я й освіти; у сфері оборонної промисловості; про охорону навколишнього природного середовища; про сприяння і взаємний захист інвестицій; про надання Україні кредиту у 20 млн. дол. США (1998); про співробітництво в галузі державних архівів (2000); про морське торговельне судноплавство (2003); про безвізовий режим (2011); Міжурядова програма обмінів у галузі культури, науки, молоді та

²² “Політика і час”. К., 1992, № 4. С. 36.

²³ “Політика і час”. К., 1992, № 6. С. 25–29.

спорту; Меморандум про співробітництво між Центром стратегічних досліджень МЗС Туреччини і Національним інститутом стратегічних досліджень України.

Створена і успішно функціонує “Українсько-Турецька ділова рада”, що об’єднує підприємців двох країн, – адже торговельний оборот Туреччини і України зріс із 1992 р. у багато разів і має всі підстави досягти найближчим часом двадцяти мільярдів доларів США²⁴.

У дусі кращих традицій будується гуманітарна допомога (під час землетрусу у Східній Анатолії) (1999) та взаємодія згідно з Програмою оздоровлення українських дітей-жертв Чорнобиля.

За роки незалежності України набагато збільшується кількість її громадян, що регулярно відвідують Турецьку Республіку, включаючи туристів. Важливою подією у двосторонніх відносинах стало відкриття (вересень 2007 р.) з ініціативи українського Генконсульства в Стамбулі Міжнародного лицю імені Тараса Шевченка, де навчаються діти з України, Азербайджану, Болгарії, Киргизії, Молдови, Росії, Білорусі²⁵.

Відносини обох держав нині справедливо характеризуються як взаємовигідне конструктивне партнерство.

²⁴ Див. *Біленко Тетяна*. Стан та перспективи Українсько-Турецьких зовнішньоекономічних відносин на засадах сталого розвитку // *Україна–Туреччина: минуле, сучасне та майбутнє*. Збірник наукових праць. К., 2004. С. 528; *Мхитарян Н.І.* Українсько-турецькі відносини (сучасний етап) // “Східний світ”. 2011, № 1. С. 74–77; Міжнародна інформація Українського телебачення і радіо. 1991 – грудень 2013 рр.

²⁵ *Ясько Ростислав*. Українці в Туреччині: виникнення та особливості розвитку національної меншини // “Українознавство”. К., 2009, № 3. С. 285–287.